

Recovery-orientering

Principper for pårørendesamarbejdet

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Baggrund	4
Hvem er de pårørende?.....	4
Formålet med pårørendesamarbejde.....	5
Lovgivningsmæssige rammer	5
Principper for samarbejdet med de pårørende	7
Anbefalinger	9
Her kan pårørende få støtte, råd og vejledning.....	10
Inspiration til arbejdet med pårørende	14

Forord

I Socialforvaltningen i Aarhus Kommune har man siden 2006 arbejdet med at styrke recovery-orienteringen. Det betyder, at rehabiliteringsindsatsen ift. mennesker med sindslidelser, et misbrug, hjemløse og/eller andre socialt udsatte understøtter muligheden for at udvikle og komme sig.

Der er evidens for, at netværk og pårørende er en central faktor ift. at komme videre i livet efter en sindslidelse eller et misbrug. Det er derfor i en recovery-orienteret organisation centralt, at kunne understøtte borgeren og de pårørende til at bevare kontakten og/eller genopbygge eventuelle brudte kontakter. Borgeren skal modtage relevant støtte ift. at kunne indgå i en konstruktiv relation til de pårørende og de pårørende skal have mulighed for at modtage relevant information, støtte og aflastning ift. at kunne bidrage og løfte ansvaret i dagligdagen.

Principper for samarbejdet med de pårørende beskriver de overordnede grundsætninger for samarbejdet mellem borgerne, deres pårørende og de professionelle. Principperne skal bidrage til at rammesætte, målrette og understøtte en kultur i Socialpsykiatri og Udsatte Voksne, hvor samarbejdet med netværk og pårørende betragtes som en central del af rehabiliteringsindsatsen.

Principperne skal betragtes som det fælles grundlag for medarbejdere og ledere i Socialpsykiatri og Udsatte Voksne, når det kommer til, hvordan der samarbejdes med de pårørende. De enkelte tilbud vil henover efteråret 2011 udarbejde lokale retningslinjer som led i omsætningen. I den forbindelse kan centrene også udarbejde informationsmateriale til brugerne, som beskriver, hvordan de 15 principper gør sig gældende i det enkelte tilbud.

Baggrund

I Recovery-tilgangen, som er det fælles faglige hovedspor for Socialpsykiatri og Udsatte Voksne, er det et centralt mål, at borgerne og de nære pårørende støttes til at bevare og genopbygge brudte kontakter.

Som led i at styrke recovery-orienteringen, har flere tilbud, f.eks. gennem de såkaldte foregangsprojekter, arbejdet med at øge fokus på de pårørende. Principperne for samarbejdet med de pårørende tilstræber, at opsamle de gode eksempler fra praksis og sikre vidensdeling på tværs.

I det tidligere Århus Amt vedtog man tilbage i 1997 en pårørendepolitik for psykiatrien. Politikken fastlagde de overordnede principper for Århus Amts information, kontakt og støtte til pårørende til sindslidende.¹ I Region Midtjylland har man ligeledes en politik for samarbejdet mellem psykisk syge, pårørende og personale i behandlings- og socialpsykiatrien.²

I Aarhus Kommune eksisterer der ingen overordnet pårørendepolitik, der eksisterer imidlertid god praksis omkring samarbejdet med de pårørende i mange af tilbuddene i Socialpsykiatri og Udsatte Voksne.

Hvem er de pårørende?

Pårørende er de personer, som den enkelte borger er knyttet til. Pårørende kan f.eks. være forældre, børn, ægtefælle/samlever, venner eller øvrige netværk som borgeren ønsker inddraget.

Det er til enhver tid borgeren, der definerer, hvordan de pårørende, skal inddrages i rehabiliteringsprocessen.

Når der er tale om pårørende under 18 år herunder børn af eller søskende³ til borgeren, skal der dog *altid* være en skærpet opmærksomhed.

---

¹ Det overordnede formål med pårørendepolitikken i det tidligere Århus Amt var, at støtte den sindslidende i fastholde og udbygge sit pårørendenetværk, at yde information og støtte til de pårørende og forbedre indsatsen gennem inddragelse af de pårørendes erfaringer, viden og ressourcer (Århus Amt 1997)

² I psykiatrien i Region Midt er grundlaget for samarbejdet med de pårørende, at de skal betragtes som aktive samarbejdspartnere, have styrket evnen til at støtte den psykisk syge og opleve tryk ved at vide, at det faglige ansvar for behandlingen altid er psykiatriens ansvar (Politik for samarbejde mellem psykisk syge, pårørende og personer i behandlings- og socialpsykiatrien i Region Midtjylland 2009)

³ Børn dækker her både over biologiske børn og samværsbørn

Formålet med pårørendesamarbejde

Mennesker udvikler sig i samspil med andre. De relationer man har gennem livet bærer man med sig – både de gode og de dårlige. Det er derfor ikke overraskende, at forskningen viser, at behandlings- og rehabiliteringsindsatsen lykkes bedst, når borgerne og deres pårørende medinddrages og får indflydelse på såvel rehabiliteringsforløbet, dagligdagen i tilbuddet og på de mere overordnede og organisatoriske rammer for indsatsen.⁴

De pårørende kan være betydningsfulde og ressourcefulde støtte- og videnspersoner for borgeren, fordi den støtte, de kan tilbyde, bygger på gensidige følelsesmæssige behov og forpligtigelser. I disse relationer har borgeren mulighed for at indtage vante og trygge sociale roller, hvor han eller hun kan få lov til at være forælder, ægtefælle, barn eller ven. Pårørende er således en betydningsfuld del af brugernes liv, fordi de er borgerens nærmeste netværk, er en del af borgerens livshistorie og bedre end nogen andre kan give vedvarende støtte, da de potentielt kan være der hele livet. Pårørende kan således have en positiv indflydelse på borgerens mulighed for en mere meningsfuld og stabil hverdag, hvorfor de skal betragtes som vigtige samarbejdspartnere i den professionelle indsats. Det er dog til hver en tid borgerens eget ønske og valg som afgør, hvem og i så fald hvordan de pårørende skal inddrages.

Samtidig med at den pårørende kan være en vigtig ressource ind i rehabiliteringsarbejdet har den pårørende også selv behov for støtte og information. Det er et anerkendt faktum, at pårørende til personer med sindslidelser, misbrug eller som er socialt udsatte i særlig grad bliver udsat for pres, kriser og afmagt, fordi de bærer et stort ansvar i dagligdagen. Ved at støtte de pårørende kan der i højere grad undgås problemstillinger, som kan være med til at hindre borgeren i at komme sig eller føre til, at kontakten bliver brudt. Ligeledes kan relevant støtte også være med til at forebygge, at den pårørende selv kommer i risiko for at blive socialt udsat.

Lovgivningsmæssige rammer

Borgerens ret til medvirken

Alle borgere har jf. Retssikkerhedslovens § 4 ret til at medvirke ved behandlingen af deres sag. Det er kommunens opgave at tilrettelægge behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgerne kan udnytte denne mulighed. I forhold til samarbejdet med de pårørende betyder det, at det til enhver tid er borgeren, der afgør, om og i så fald hvordan de pårørende skal inddrages.

---

⁴ I undersøgelse af McFarlane, afdækkes det f.eks., hvilke faktorer der har betydning for risikoen for tilbagefald efter udskrivelse fra et psykiatrisk hospital. Undersøgelsen viser at; hvis behandlingen alene er af medicinsk karakter, er der 65 % risiko for tilbagefald. Hvis behandlingen omfatter både medicin og samtalebehandling, er risikoen for tilbagefald 40 %. Hvis behandlingen indeholder både medicin, samtaleterapi samt inddragelse af de pårørende, er risikoen for tilbagefald 9 % (McFarlane 2002).

Tavshedspligt

Tavshedspligten omfatter oplysninger af en vis følsom karakter, de såkaldte personfølsomme⁵ fortrolige oplysninger. Fortrolige oplysninger omfatter personlige og økonomiske forhold som f.eks. helbred, indlæggelser, sociale problemer, strafbare forhold mv. Når en oplysning er fortrolig, betyder det, at der gælder begrænsninger i adgangen til at videregive disse.

Medarbejderne må gerne modtage informationer, uden det kommer i strid med tavshedspligten. Medarbejdere kan også gå i dialog med pårørende om de pårørendes oplevelser af situationen og de problemer, som de pårørende selv oplever. De kan ligeledes uden at overtræde tavshedspligten informere pårørende om generelle forhold, som ikke er af følsom karakter.

Tavshedspligten er således ikke en hindring for at lytte til de pårørende, men lovgivningen bestemmer, hvad der kan tales om. Du kan læse mere om tavshedspligten i forvaltningslovens § 27.

Bisidder/Partsrepræsentation

Borgeren har til en hver tid i indsatsen eller sagsbehandlingen ret til at lade sig repræsentere eller bistå af andre jf. Forvaltningslovens § 8. I forhold til de pårørende betyder det, at borgeren har ret til at inddrage, medtage eller lade sig repræsentere af de pårørende. Dog er det på borgerens ansvar, at bisidder/partsrepræsentant indvies i fortrolige oplysninger. Myndigheden kan dog kræve, at borgeren medvirker personligt, når det er af betydning for sagens afgørelse.

Underretningspligt ift. børn/unge

Medarbejderne har til enhver tid en skærpet underretningspligt, hvis der er en formodning om, at et barn/en ung under 18 år har behov for hjælp/særlig støtte.

Hvis en medarbejder får kendskab til at et barn udsættes for vanrøgt, nedværdigende behandling eller lever under forhold, som bringer dets sundhed og udvikling i fare, skal der således straks laves en underretning til de relevante sociale myndigheder – dvs. myndighedsafdelingen i søjlen for Familier, Børn og Unge. Læs mere om hvordan man laver underretninger i pjecen "Underretninger" udgivet af Aarhus Kommune i 2009 eller i Lov om Social Service § 153 samt Lovbekendtgørelse nr. 1096 i samme.

Du kan læse mere om lovgivningen ift. samarbejdet med borgere og pårørende på: www.retsinfo.dk

---

⁵Personfølsomme data er "enhver form for information om en identificeret eller identificerbar person", jævnfør Lov om behandling af personoplysninger, kap. 2. Det kan f.eks. være oplysninger om økonomiske forhold, helbredsoplysninger, strafbare forhold, væsentlige sociale problemer, interne familieforhold af følsom karakter, oplysninger om politisk, religiøs overbevisning eller seksuelt tilhørsforhold med flere.

Principper for samarbejdet med de pårørende

I Socialpsykiatri og Udsatte Voksne skal der arbejdes der ud fra følgende grundlæggende principper i samarbejdet med de pårørende.

Overordnede principper

1. Alle tilbud i Socialpsykiatri og Udsatte Voksne har nedskrevne retningslinjer/ procedurer for, hvordan der samarbejdes med de pårørende. Retningslinjerne er i overensstemmelse med lovgivningen og principperne for samarbejdet med de pårørende.
2. Det er den enkelte brugers ønsker og behov som bestemmer, hvordan og hvor meget de pårørende skal inddrages i rehabiliteringsforløbet – dog skal der altid være en skærpet opmærksomhed ift. børn under 18 år.
3. De pårørende og de pårørendes viden mødes til enhver tid med åbenhed, anerkendelse og respekt, og samarbejdet med de pårørende betragtes som en central del af rehabiliteringsarbejdet i tilbuddet.
4. De pårørende orienteres om, hvordan der samarbejdes med de pårørende i tilbuddet og har adgang til relevant information, herunder de tilgange og metoder der arbejdes med i tilbuddet samt koblingen til øvrige tilbud i Socialpsykiatri og Udsatte Voksne.
5. Råd, vejledning og undervisning er tilgængeligt for alle pårørende. Hvis der ikke eksisterer et sådant tilbud lokalt, skal den pårørende henvises til et andet sted i kommune, region eller civilsamfund, hvor tilbuddet er tilgængeligt.
6. Medarbejderen afsøger og understøtter de betingelser, der skal være til stede for at både borgere og pårørende kan blive klar til at genoptage eventuelle brudte kontakter. Hvis/når betingelserne er opfyldte, arbejdes der aktivt med at understøtte genoptagelse af kontakten.

Særligt ift. samarbejdet med pårørende under 18 år (børn eller søskende)

7. Det skal altid afsøges, om borgeren har børn eller evt. søskende under 18 år. Hvis det er tilfældet skal der foretages en umiddelbar vurdering af barnets tarv herunder dets fysiske og psykiske trivsel og hverdagsliv. Hvis medarbejderen oplever noget, der kunne være problematisk ift. barnets trivsel, skal der laves en underretning til myndighed i Børn og Unge.
8. Hvis der ikke er anden indsats omkring børn med behov for hjælp, er man forpligtiget til at varetage tovholderfunktionen indtil relevante foranstaltninger er sat i værk. Ligeledes skal der udarbejdes en kriseplan ift., hvem barnet kan kontakte ved akut behov, og hvem der tager vare på barnets behov, når den primære om-

sorgsperson ikke kan. Særligt ift. små børn under 5 år, hvor der ikke er en foranstaltning, skal der være en opmærksomhed omkring inddragelse af borgerens netværk såvel de private som de professionelle.

9. Børn under 18 år, skal tilbydes information om deres forældre/ søskendes sindslidelse, misbrugs- eller sociale problematik samt samtale om, hvordan det kan opleves at være barn eller søskende til en person med disse problematikker.
10. Den professionelle skal såvel i visitationen som i indsatsen afsøge borgerens behov for at blive understøttet som forælder under hensyntagen til deres psykosociale problematikker.
11. Børn er velkomne til at besøge eller være sammen med deres forældre i tilbuddet, og der tages de fornødne hensyn både til barnet, borgeren og evt. andre borgere i tilbuddet.

Særligt ift. samarbejdet med pårørende, som borgeren ikke ønsker inddraget

12. Det skal altid afsøges, i hvilken grad borgeren ønsker de pårørende inddraget. I forhold til borgerens aktuelle livssituation, kan der informeres inden for den ramme, som borgeren har givet accept til. Ift. de overordnede forhold, skal medarbejderen altid lytte og være behjælpelig med relevant information.
13. Borgeren orienteres om de pårørendes interesse/eventuelle henvendelse og orienteres om fordelene ved at have den pårørende inddraget i rehabiliteringsforløbet

Særligt ift. samarbejde med pårørende hvor relationen er særlig problemfyldt

14. Principperne for pårørendesamarbejdet gælder også i de tilfælde, hvor relationen er sårbar, problemfyldt og præget af gensidig svigt.
15. De pårørende skal altid informeres om mulighederne for at få hjælp og støtte til eventuelle egne psykosociale problemer.

Anbefalinger

- Det anbefales, at der allerede i visitationsfasen er fokus på de pårørende.
- Det anbefales, at der i de enkelte tilbud udarbejdes informationsmateriale om tilbuddet, og hvordan der samarbejdes med de pårørende, som kan udleveres til borgerne og de pårørende.
- Det anbefales, at der i samarbejdet med borgere, hvor der er børn under 18 år, er fokus på, at medarbejderen har særlige kompetencer ift. familiearbejdet. Ligeledes anbefales det, at medarbejdere faciliterer og/eller deltager i pårørende/netværsmøder i familier, hvor der er børn under 18 år. Ved møderne, kan der f.eks. laves aftaler om, hvilke pårørende der kontakter systemet, når der er optakt til en krisesituation mm.
- Det anbefales, at der er øget fokus på bruger-/pårørenderelationen, når der er tale om unge mellem 18-23 år. Denne gruppe er ofte senere i gang med løsrivelse/adskillelse fra forældrene og en god støtte i pårørende-bruger-relasjonen i denne periode, kan sikre en bedre recovery-proces.
- Det anbefales, at alle medarbejdere informeres om/undervises i, hvordan man samarbejder med og inddrager de pårørende, og at nye medarbejdere får undervisning i dette som led i introduktions- og/eller CARE-uddannelsen.
- Det anbefales, at Socialpsykiatri og Udsatte Voksne i et samarbejde med bl.a. pårørendeorganisationerne understøtter oprettelse af et tilbud, hvor alle typer af pårørende kan få råd og vejledning. Pt. er der grupper af pårørende, som der ikke eksisterer et tilbud for, hverken i Aarhus Kommune, Regionen eller i civilsamfundet.
- Det anbefales, at der på de enkelte tilbud jævnligt sikres dialog med de pårørende omkring tilfredsheden – og herunder, om de pårørende føler sig mødt i henhold til ovenstående principper.
- Det anbefales, at der oprettes en elektronisk vidensbase, hvor tilbud i Socialpsykiatri og Udsatte Voksne har mulighed for at dele erfaringer og inspirere hinanden omkring, hvordan der kan samarbejdes med pårørende. Vidensbasen kan også bruges til at holde sig orienteret med, hvilke tilbud der findes til pårørende i Aarhus.

Her kan pårørende få støtte, råd og vejledning

<p>PsyInfo Skovagervej 2 Indgang 65, 1.sal 8240 Risskov Tlf.: 7789 3230 Web: www.psykinfo.dk Mail: psykinfo@rm.dk</p>	<p>PsyInfo er et informationscenter for mennesker med en sindslidelse og pårørende, som tilbyder oplysning om sindslidelser, behandling, sociale forhold og aktivitetstilbud.</p>	<p>Åbningstider Mandag, tirsdag, fredag: 10-15.00 Onsdag: 12-16.00 Torsdag: 10-16</p>
<p>SINDs Pårørende-rådgivning Skovagervej 2, indg. 65 8240 Risskov</p>	<p>SINDs Pårørenderådgivning har til formål at yde rådgivning, vejledning, støtte og undervisning til pårørende til personer med en psykisk sygdom.</p>	<p>Telefonrådgivning på tlf. 86 12 48 22 Mandag: 11-17 (1. mandag i hver måned 11-20) Tirsdag, onsdag, torsdag: 11-17 Fredag: 11-14</p> <p>Åben rådgivning i fællesskab med DE9 Skovagervej 2, Indg. 65, 8240 Risskov Mandag - torsdag 13-17 fredag - kun efter aftale 1. mandag i hver måned 17-20</p> <p>Juridisk rådgivning 1. mandag i hver måned 17-20 Åben og telefonisk - Skovagervej 2, Indg. 65, 8240 Risskov Tlf. 77 89 32 77</p> <p>Pårørendegrupper med professionel støtte Voksne, over 30 år, forældre- og ægtefælle-grupper, Mandegruppe, Unge mellem 18-30 år, Børn og unge mellem 6-18 år (alders-inndelte grupper), Seniorgruppe for over 60-årige, Netværksgrupper - for forældre med psykisk syge børn, Mulighed for at fortsætte i selvhjælpsgruppe efter gruppeforløb</p> <p>Andre tilbud: Kortere individuelle forløb for børn, unge og voksne, Familiesamtaler - samtaler med psykisk syge forældre og deres børn, bisidder i psykiatrien, i socialpsykiatrien eller andre steder i kommunen, foredrag og undervisning for pårørende og andre interesserede, kurser i frivillig rådgivning og undervisning, oplysende møder af forskellig art, undervisning i folkeskolen</p>

<p>PS Landsforening Skovagervej 2 indgang 65 8240 Risskov</p>	<p>PS Landsforening arbejder aktivt for at støtte og rådgive pårørende til personer med spiseforstyrrelser. De arbejder på at give håbet og troen på, at der findes en vej til livet og livsglæde for hele familien.</p>	<p>Telefonisk rådgivning for spiseforstyrrede og pårørende Hver tirsdag: 13-17.00 på tlf. 86 181 182 Der er omstilling på rådgivningstelefonen, så der er mulighed for kontakt 24 timer i døgnet.</p> <p>Gratis rådgivningsaftaler efter aftale Rådgivningssamtalerne finder sted på: De 9, Universitetshospitalet, Risskov, Skovagervej 2, Indgang 65 8240 Risskov. Bestilling af Rådgivningssamtale kan ske på tlf. 86181182/ 86188901 eller post@kkallesoe.dk</p> <p>Støttegrupper PS LANDSFORENING skriver kontinuerlig pårørende op til at deltage i støttegrupper. Så snart der er 8 interesserede i samme by, startes der en ny støttegruppe op. Hvis der allerede er en gruppe i området er der mulighed for at blive koblet på denne. Grupperne mødes 12 gange - 3 timer pr. gang fra kl. 19.00 – 22.00 ca. 1 gang pr. mdr. med en gruppeleder på. Det er gratis at deltage, dog skal man være medlem af PS. Hvis man er interesseret i at blive skrevet op til en støttegruppe, skal man kontakte formanden: Erna Poulsen, Tlf. 97891160 mobil 40254860 eller mail: erna.poulsen@mail.dk</p>
<p>Center for Alkoholbehandling Jægergårdsgade 66 8000 Aarhus C Web: www.alkoholbehandlingen.info Mail: alkoholbehandling@aarhus.dk</p>	<p>Pårørende kan gratis og anonymt ringe til alkoholbehandlingen eller møde op i åben rådgivning. Her kan der gives konkrete råd om, hvad du kan gøre for at hjælpe venner eller ægtefæller ud af sit alkoholmisbrug.</p>	<p>Pårørendegruppen Der er også mulighed for at blive del af en pårørende-gruppe, som er et undervisningsforløb, til folk der er berørt af en andens forbrug af alkohol. Pårørendegruppen mødes 5 gange i 2,5 timer hver anden uge. Formålet er at klæde de pårørende på til at kunne leve et godt liv.</p> <p>Familieorienteret alkoholbehandling tilbydes, som del af den samlede ydelsespakke i behandlingsfasen i Alkoholbehandlingen i Aarhus og består af følgende elementer: familiesamtaler, parsamtaler, undervisning/psykoedukation, børne-, unge- og voksengrupper</p> <p>Åbningstider Der kan mødes op uden forudgående aftale på følgende tidspunkter i Åben Rådgivning: Mandag klokken 9.30-12.00 Tirsdag klokken 9.30-12.00 Torsdag klokken 9.30-12.00 & ml. 16.00-17.30 Fredag klokken 9.30 - 12.00</p> <p>Telefontider Du kan komme i telefonisk kontakt med Alkoholbehandlingen: Mandag klokken 8.30-15.30 Tirsdag klokken 8.30-15.30 Onsdag klokken 12.00-15.30 Torsdag klokken 8.30-15.30 Fredag klokken 8.30-12.30</p>

Principper for pårørendesamarbejdet

<p>CBH Vest Hermodsvej 5b, Åby- høj Tlf. 77896150/ 77896151</p>	<p>For borgere tilknyttet CBH Vest tilbydes:</p> <p>Samtalegrupper for børn (8-12 år) og unge (12-16 år), der har en mor eller far, som har en psykisk sygdom. Grupperne mødes 2 timer hver anden uge. Gruppen ledes af to voksne, der til daglig yder behandling til personer med en sindslidelse.</p> <p>Familiesamtaler, hvor man taler med hele familien om sygdom, behandling, og om hvordan familien har det.</p>	<p>Kontakt behandler, bostøtte eller kontaktperson hvis en samtalegruppe eller familiesamtale kunne være relevant</p>
<p>Center for Misbrugs- behandling Valdemarsgade 18 8000 Aarhus C Tlf.: 89403165 Web:www.cfm- aarhus.dk</p>	<p>Rådgivningen Pårørende kan gratis og anonymt ringe til eller møde op i Rådgivningen. Her kan der gives generel information omkring behandling i Center for Misbrugsbehandling,</p> <p>Pårørendecafe Gratis tilbud til pårørende, til stofmisbrugere i Århus Kommune. I Pårørendecafeen er der mulighed for at tilegne sig ny viden, dele erfaringer og tale med andre pårørende i samme situation.</p> <p>I pårørendecafeen bliver der gennemgået temaer som f.eks.: Faktuel viden om stof, magtesløshed & skyldfølelse, en anden måde at have dialog på</p>	<p>Rådgivningen Pårørende kan ringe i åbningstiden eller henvende sig direkte i informationen på Valdemarsgade 18.</p> <p>Åbningstid: Alle dage, undtagen onsdag kl. 9-12. Torsdag tillige kl. 16.00-17.15</p> <p>Telefon åbningstid: Mandag til Fredag kl. 9.00-15.00. Torsdag tillige kl. 15.00-17.30</p> <p>Pårørende Cafe, Åben den sidste torsdag i hver måned fra 19.00-21.00 (opstart d. 30-6 2011). Cafe Madam Grøn Grønnegade 47 8000 Århus C Kontaktperson: Tanja Dahl Terkildsen</p>

Principper for pårørendesamarbejdet

Netværkets Åbne Rådgivning	Netværkets Åbne Rådgivning er et tilbud for unge (18-30 år) og deres pårørende	<p>Åben rådgivning kan kontaktes via telefon, hver onsdag i telefontiden mellem kl. 13 og 15. Uden for telefontiden kan der indtales en besked med telefonnummer og vi vil så ringe tilbage. Desuden kan der ske kontakt via mail eller sms.</p> <p>Inge Lundkvist Tlf/SMS: 29203586 Mail: aabenraadgnetvaerk@fa.aarhus.dk</p> <p>Åben rådgivning er et af Aarhus Kommunes socialpsykiatriske tilbud. Her har du mulighed for at komme i kontakt med en socialrådgiver, der f.eks. kan tilbyde rådgivning om:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociale forhold - vejen til uddannelse-arbejdsmarked-behandling <p>Til de pårørende kan der ydes et kortere samtaleforløb, om hvordan det er, at have en ung pårørende, som har psykiske vanskeligheder. Ofte kontaktes Åben rådgivning af pårørende, som gerne vil have, at Åben Rådgivning tager en samtale med den unge, for at hjælpe videre ind i behandlingssystemet eller ind i det sociale system.</p> <p>Læs mere om Netværkets Åbne rådgivning på: www.netvaerketaarhus.dk.</p>
Hvis der er øvrige tilbud til pårørende i og udenfor Aarhus Kommune som ønskes skrevet på listen kontakt Henriette Andersen på e-mail: henan@aarhus.dk		

Inspiration til arbejdet med pårørende

CBH Centrum	<ul style="list-style-type: none"> • Procedure for hvordan der skabes kontakt til og samarbejdes med borgerens familie/venner • Informationsbrev til pårørende • Guide til forsamtale (CARE) • Pjece til de pårørende • Udredningsskema ift. hvem og hvordan de Pårørende ønskes inddraget
CBH Nord	<ul style="list-style-type: none"> • Guideline til bostøtter for sagsgang vedr. pårørendeinddragelse • Pårørendepjece • 2x årligt afholdes pårørendeaften hvor alle interesserede pårørende inviteres • Løbende temasættelse af pårørendeinddragelse
CBH Vest	<ul style="list-style-type: none"> • Temasættelse af pårørende på et eller flere personalemøder • Ungetilbuddet Bymosevej: procedure for møder med de pårørende i starten og slutningen af forløbet
Det tidligere Katrinebjergcenter	<ul style="list-style-type: none"> • Etablering af en støtteforening med formål at give pårørende mulighed for at engagere sig i kulturen på stedet og dermed være med til at skabe gode rammer og vilkår for samvær
Alkoholbehandlingen	<ul style="list-style-type: none"> • Alkoholbehandlingen har en række erfaringer ift. samarbejdet med pårørende. Ligeledes har de flere tilbud til pårørende. <p>Se alkoholbehandlingens hjemmeside: www.alkoholbehandlingen.info</p>
Materialet kan rekvireres ved at kontakte Henriette Andersen på e-mail: henan@aarhus.dk	